

SUUDİ ARABİSTAN'IN YEMEN'E MÜDAHALESİ KARŞISINDA İRAN'IN TUTUMU

Yemen krizinin, Tahran ile Riyad arasında bir vekâlet savaşı olarak görülmesine karşın İran, Suudi Arabistan öncülüğündeki koalisyonun Husilere müdahalesi karşısında tepkisel bir politika izlemiştir. Ancak 5+1 grubu ile Lozan'da mutabakata vardıldıktan sonra İran, sorunun siyasi yollardan çözümü için harekete geçmiş ve arabuluculuk rolüne soyunmuştur.

Bayram SİNKAYA

Husi isyancıların 21 Eylül 2014'te Yemen'in başkenti Sana'ya girmelerinden itibaren bu ülkedeki gelişmeler, yaygın bir şekilde İran ile Suudi Arabistan arasında vekâlet savaşı olarak görüldü. İran'ın Husileri desteklediğine dair yaygın iddialar, bazı İranlı siyasetçilerin Husilere destek mahiyetindeki beyanatları ve Suudi Arabistan'ın Husi ilerleyişine karşı sert tepkisi, iki devlet arasındaki vekâlet savaşı algısını güçlendirdi. Bu minvalde Husilerin 6 Şubat 2015'te yönetimi ele geçirmesi, ülkenin İran'ın kontrolüne geçmesi şeklinde değerlendirildi.

Ne var ki Husilerin merkezinde olduğu 'geçici yönetim' İran dâhil hiçbir ülke tarafından resmen tanınmadı. Bununla birlikte İran ile Husilerin kurduğu yeni Yemen yönetimi arasında kapsamlı ilişkilerin temelleri atıldı. Önce iki ülkenin başkentleri arasında doğrudan uçuşların yapılmasını öngören bir anlaşma imzalandı. Ardından Husilerin önde gelen liderlerinden Salih El-Samed başkanlığında bir heyet Mart ayının başında İran'a 14 günlük bir ziyaret gerçekleştirdi. Ekonomi, enerji ve kalkınma konularında işbirliği imkânlarının görüldüğü bu ziyaretin sonunda iki ülke arasında Hudeyda kentinin limanının genişletilmesi, Yemen'de elektrik santrallerinin yapılması ve İran'ın Yemen'e bir yıllık petrol sağlaması hususlarında mutabakata varıldığı duyuruldu. 20 Mart'ta Sana'da Husilerin Cuma namazı kıldığı iki camiye hedef alan

bombalı saldırılarda yaralanan militanlardan 52 kişi tedavi edilmek üzere İran'a götürüldü.

Daha önce istifa ettiği açıklanan Yemen Cumhurbaşkanı Abdurrabu Mansur Hadi'nin 21 Şubat'ta Sana'da tutulduğu ev hapsinden kaçarak Aden'e gitmesi ve cumhurbaşkanlığı iddiasını sürdürmesi, ülkedeki siyasi krize yeni bir boyut kazandırdı. Hadi'nin isteğiyle Suudi Arabistan önderliğindeki koalisyon güçleri Yemen'in 'meşru hükümetini desteklemek' amacıyla Husilere karşı 26 Mart'ta 'Kararlı Fırtına Operasyonu'nu başlattı. Suudilerin Husilere karşı başlattığı bu operasyon, birçok çevrede İran'ın bölgede yükselen nüfuzunu engelleme çabası olarak görüldü. Bu durum gözlerin İran'a dönmesine neden oldu.

Kasım Süleymani'yi Yemen'de Aramak!

Hatırlanacağı üzere, Irak'ta IŞİD'e karşı mücadelede İran Devrim Muhafızları etkili bir rol oynamış, Devrim Muhafızları'nın dış operasyonlardan sorumlu birimi 'Kudüs Gücü'nün Komutanı Kasım Süleymani'nin cephede verdiği pozlar bölgesel ve uluslararası basında büyük ilgi görmüştü. Devrim Muhafızları'nın Suriye iç savaşında da rol oynadığı bilinmektedir. Buradan, yani İran'ın bölgesel çatışma alanlarında askeri varlığını etkili bir şekilde kullanmakta tereddüt etmediği tespitinden, hareketle İran'ın Yemen'de de aktif, hatta

militer bir politika izleyeceği yönünde spekülasyonlar yapıldı.

Kararlı Fırtına Operasyonu sırasında İran'ın Husileri destekleyerek Yemen'e müdahale ettiği iddiaları sık sık yinelendi. Mansur Hadi, *New York Times*'de yayınlanan yazısında Yemen'deki kaosun 'İran'ın güç hırsı ve bütün bölgeyi kontrol etme ihtirası'ndan kaynaklandığını ve 'Husi isyancıların İran hükümetinin kuklası' olduğunu ileri sürdü. ABD Dışişleri Bakanı John Kerry, bu iddiaları yineleyerek İran'ın bölge ülkelerini tehdit etmesine kayıtsız kalamayacaklarını söyledi.

Operasyonun Sözcüsü Tuğgeneral Ahmed Asiri, İran ve Hizbullah'ı, 'Yemen'deki devlet yapısını çöktürmek için Husileri eğitmek'le suçladı. Yemen Dışişleri Bakanı Riyad Yasin, Tahran ile Sana arasında kurulan hava köprüsü ile İran'dan Yemen'e silah ve militan taşındığını ileri sürdü. Yasin, Husileri eğitmek ve desteklemek amacıyla Devrim Muhafızları'nın Sana'da bulunduğunu iddia etti. 27 Mart'ta, yani operasyonun başlamasından bir gün sonra, *BBC* Arapça servisinin resmi *twitter* adresinden Kasım Süleymani'nin Yemen'e gitmeye hazırlandığı yazıldı.

İran'ın Husileri aktif bir şekilde desteklediği iddialarına karşın Kasım Süleymani ya da Devrim Muhafızları'ndan herhangi biri şimdiye kadar Yemen'den

görüntü vermedi. Cumhurbaşkanı Hadi'ye bağlı güçler birisi albay, diğeri yüzbaşı iki Devrim Muhafızı'nın Aden yakınlarında yakalandığını iddia etmişse de bu haber henüz doğrulanmadı. Spekülasyonların aksine İran yönetimi Suudi operasyonu karşısında tepkisel bir politika izledi.

İran'ın Operasyon Karşısındaki Tepkileri

Kararlı Fırtına Operasyonu'na çok sayıda ülke destek verirken İran'dan sert eleştiriler geldi. Dışişleri Bakanı M. Cevad Zarif 'Suudi Arabistan'dan askeri operasyonları derhal durdurmasını' istedi ve 'saldırıların bölgede tansiyonu yükselteceği' uyarısında bulundu. İran Dışişleri Bakanlığı'ndan yapılan açıklamada koalisyondun saldırıları, Yemen'in egemenlik haklarının ihlal edilmesi olarak tanımlandı. Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Marziyeh Afkham, 'hâlihazırda dâhili krizlerle boğuşan ve terörizme karşı mücadele eden Yemen'e yapılan askeri saldırıların durumu daha da karmaşıklaştırdığını ve sorunun barışçı yoldan çözülmesi ihtimalini yok ettiğini' söyledi. İran Meclisi'nden yapılan açıklamada 'Yemen halkının isyanı'na destek verildiği belirtildi ve 'askeri saldırıların Yemen halkının kendi kaderini belirleme hakkına açık bir müdahale olduğu' savunuldu. Devrim Muhafızları Ordusunun eski komutanı Muhsin Rezai, 'İslam devrimi muhafızı'

İran Meclisi'nden yapılan açıklamada 'Yemen halkının isyanı'na destek verildiği belirtildi ve 'askeri saldırıların Yemen halkının kendi kaderini belirleme hakkına açık bir müdahale olduğu' savunuldu.

imzasıyla Husilerin lideri Abdülmelik Husi'ye 'destek' mektubu gönderdi.

Ayetullah Hamanei, Suudilerin Yemen'e karşı hava saldırılarını 'suç' olarak nitelendirdi ve operasyondan dolayı Suudi Arabistan yönetiminin büyük bir hata yaptığını ileri sürdü. Bu operasyonun sonunda Suudilerin 'burunlarının yere sürtüleceğini' iddia eden Hamanei, 'İran ve Suudi Arabistan arasındaki ihtilaflara rağmen yakın zamana kadar Suudi dış politikasında metanet olduğunu, fakat şimdi iktidara gelen birkaç tecrübesiz gencin metanet yerine barbarlığı tercih ettiğini' söyledi.

İran'dan gelen açıklamalarda ve İran medyasında Kararlı Fırtına Operasyonu'nun haksızlığını ortaya koymak için çeşitli argümanlar dile getirilmektedir. Bunlardan birinde, operasyon için Suudi Arabistan'ı davet eden Mansur Hadi'nin istifa ettiği, Ensarullah'ın isteğine rağmen bu kararından vazgeçmediği hatırlatılmakta ve 'firari' olduğuna işaret edilmektedir. Ayrıca saldırıların insani açıdan dramatik etkilerine dikkat çekilmektedir. Hava saldırıları sırasında ülkenin altyapısına zarar verildiği, sivil yerleşim yerlerinin vurulduğu ve çoğu kadın ve çocuk ile 2500'den fazla insanın hayatını kaybettiği iddia edilmektedir. Dahası, Yemen'in hava sahasını kontrol altına alan ve limanlarını kuşatan koalisyon güçlerinin insani yardımların geçişine izin vermediği belirtilmektedir.

İranlı yetkililerin açıklamalarında bu operasyonun bölgeyi daha fazla istikrarsızlaştıracağı, dolayısıyla bölgede terörizmin ve aşırıcılığın yükselmesine neden olacağı ifade edilmektedir. Üstelik İran medyasında sık sık Suudi Arabistan'ın başka çatışma bölgelerinden aşırıcı militanları alarak Yemen'e getirdiği ileri sürülmektedir. Keza, operasyonun aslında Suudi Arabistan tarafından değil, ABD tarafından planlandığı ve idare edildiği, İsrail'in de operasyona destek verdiği iddia edilmektedir. Böylece bu operasyonun 'Siyonist rejim'

ile büyük güçlerin işine yaradığı, İslam dünyasına büyük zarar verdiği ileri sürülmektedir. Bazı İranlılar, Suudi Arabistan'ın saldırısını Saddam Hüseyin'in saldırıganlığına benzetmektedir. Tıpkı Saddam Hüseyin'in Amerikan desteği ve kışkırtması ile İran devrimini boğmaya çalışması gibi Suudi hanedanının yine Amerika'nın desteğiyle Yemen devrimini boğmaya çalıştığı iddia edilmektedir.

Operasyona yönelik tepkilere rağmen İran, Yemen'deki krizin geldiği noktada aktif bir taraf olmaktan kaçındı. İran'ın krize müdahil olması bağlamında değerlendirilebilecek belki tek gelişme, İran Deniz Kuvvetleri'nin 7 Nisan'da Aden Körfezi'ne küçük bir filo göndermesi oldu. Kararlı Fırtına Operasyonu'nun sözcüsü Asiri, İran savaş gemilerinin Husi savaşçılara silah ve yardım ulaştırması durumunda koalisyon güçlerinin karşılık vereceğini söyledi. İran'dan yapılan açıklamada filonun gönderilmesinin amacının açık denizlerde korsanlara karşı mücadele etmek olduğu ve daha önceden bölgede görev yapan başka bir filonun yerine gönderildiği belirtildi.

Arabuluculuk Girişimleri

İran hükümeti, zamanla operasyonun başlangıcındaki tepkisellikten çıkarak krizin siyasi yollardan çözümü ve çatışmanın durdurulması için aktif bir rol arayışına girmiştir. Bu bağlamda ilk defa 7 Nisan'da Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın İran ziyareti sırasında Türkiye ve İran'ın Yemen sorununun çözümü için bir plan üzerinde anlaştığı duyuruldu. İranlıların 'dört aşamalı plan' olarak adlandırdığı bu plana göre, önce çatışmaların durdurulması, ardından şiddetten etkilenen insanlara yardım ulaştırılması, Yemenliler arasında bir diyalog inşası ve bütün Yemenli grupları kapsayan geniş kapsamlı bir hükümetin kurulması öngörüldü.

Türkiye ile İran arasında varılan uzlaşıdan sonra İran Dışişleri Bakanı Zarif, Umman ve Pakistan'a ziyaretler gerçekleştirdi. Bunların yanı sıra, Dışişleri Bakan Yardımcısı Morteza Sarmadi Tunus, Cezayir ve Lübnan'ı ziyaret etti. İran Meclis Başkanı Ali Laricani de bazı İslam ülkelerindeki mevkidaşları ile görüştü. Yemen meselesi ve muhtemel çözüm yollarının ele alındığı bu görüşmelerde İran, bu meselenin bir iç mesele olduğunu ve Yemenliler tarafından çözülmesi gerektiğini savunmuş, operasyonların durmasını ve çatışmadan etkilenenlere insani yardım ulaştırılmasını

istedi. Zarif'in ziyaretinden kısa bir süre sonra Pakistan, Suudi Arabistan liderliğindeki koalisyona askeri destek vermeme kararı aldı.

İran'dan gelen operasyonunun durdurulması çağrılarını, Suudi Arabistan'ın sert tepkisine neden oldu. Zira operasyonun durdurulması, Suudi Arabistan'a göre Husilerin ele geçirdikleri bölgelerdeki kontrolünün pekişmesi anlamına geliyordu. Oysa operasyonun hedefi, Husilerin silah bırakmaya ve başkentten ayrılmaya zorlamaktı. Bu nedenle, Suudi Dışişleri Bakanı Prens Suud El-Faysal, İran'ın Yemen krizinden sorumlu olduğu halde savaşın durdurulması çağrısının anlamsız olduğunu söyleyerek, İran'ın Husilere destek vermeyi ve silah yardımını durdurmasını istedi. Husilere askeri destek verdiğine ve Yemen'in içişlerine karıştığına dair iddiaları mütemadiyen reddeden İranlı yetkililer, uluslararası hukuku ihlal ederek ve haksız bir şekilde saldırılar yapılırken İran'ın Yemen'e müdahale etmekle suçlanmasının tuhaf olduğunu ifade etmiş ve Yemen'de asker bulundurdıkları iddialarını kesin bir dille reddetmiştir.

İran'ın arabuluculuk girişimlerini artırdığı ve Suudi Arabistan ile İran arasında gerginliğin arttığı bir dönemde BM Güvenlik Konseyi, Yemen hakkında yeni bir karar aldı. 2216 sayılı bu karar ile Hadi'nin Yemen'in meşru devlet başkanı olduğu teyit edildi ve krizin çözülmesi için Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) İnisiyatifi çerçevesinde yürütülen Ulusal Diyalog Konferansı'nın canlandırılmasına destek verildi. Kararda Husilerin başkent Sana'dan ve bütün hükümet binalarından çekilmesi, geçiş sürecini sekteye uğratacak tek taraflı eylemlerden kaçınması, şiddete son vermesi, askeri ve güvenlik kurumlarından ele geçirdiği bütün silahları bırakması istenilmiştir. Ayrıca Husilere her türlü silah tedarikinin engellenmesine karar verilmiştir. Bu karar, Suudi yetkililer tarafından Kararlı Fırtına Operasyonu'nun BM Güvenlik Konseyi tarafından dolaylı olarak onaylanması şeklinde değerlendirilmiş, İran'ın KİK İnisiyatifi dışında arabuluculuk yapması ihtimalini ortadan kaldırdığı savunulmuştur. Buna rağmen İran, 'dört aşamalı çözüm planını savunmaya devam etmiş ve son olarak bu planı BM Genel Sekreteri'ne sunmuştur.

Yemen İran'ın Stratejik ve İdeolojik İlgi Alanının Neresinde?

Yemen krizinin, Tahran ile Riyad arasında bir vekâlet savaşı olarak görülmesine karşın İran, Suudi Arabistan

öncülüğündeki koalisyonun Husilere müdahalesi karşısında tepkisel bir politika izlemiştir. Ancak 5+1 grubu ile Lozan'da mutabakata vardıldıktan sonra İran, sorunun siyasi yollardan çözümü için harekete geçmiş ve arabuluculuk rolüne soyunmuştur.

İran'ın tepkisel bir politika izlemesinde Husilerin ilan ettiği geçici yönetimin meşruiyetinin sorgulanması etkili olmuştur. Bir kere Husiler bir geçiş süreci başlatıldığını ilan etse de ülkenin genelinde hâkimiyet kuramamıştır. Üstelik Mansur Hadi, meşru cumhurbaşkanı iddiasını sürdürmüştür. Bölge ülkelerinin neredeyse tamamı, Husilerin yönetimi ele geçirmesini tek taraflı bir eylem veya bir darbe olarak görmüştür. Husilerle yakın ilişkisine rağmen İran dahi Husilerin ilan ettiği yönetimi resmen tanımamıştır. BM Güvenlik Konseyi, 15 Şubat'ta aldığı 2201 sayılı karar ile Husilerin tek taraflı eylemleri kınanmış ve başkent Sana ile tüm hükümet binalarından çekilmesi istenilmiştir.

İran'ın düşük profilli bir siyaset izlemesinin ikinci nedeni, Ruhani hükümetinin dış politika anlayışıdır. Batı ile ilişkileri geliştirme arzusunda olan Ruhani hükümeti, Yemen krizi yüzünden 'uluslararası toplumu' karşısına alarak Batı ile ilişkilerde yakaladığı olumlu havayı riske atmak istememiştir. Ayrıca, İran'ın bölgede izlediği siyasetin 'saldırgan' bir görüntü sergilediğinin ve komşu ülkeleri rahatsız ettiğinin farkında olan Cumhurbaşkanı Ruhani, Arap dünyası ile de ilişkilerini düzeltme arayışındadır. Bu nedenle Ruhani yönetimindeki İran, Yemen krizinde aktif bir politika izlemekten kaçınmıştır.

Son olarak, İran'ın Irak'taki ve Suriye'deki konumunun aksine Yemen'de aktif bir politika izleme imkânının ve kabiliyetinin oldukça sınırlı olduğuna işaret etmek gerekir. Bir kere Yemen, çok uzun bir süre boyunca İran'ın stratejik ve ideolojik ilgi alanlarının dışında kalmıştır. Bu nedenle, Yemen coğrafyası hem siyasi açıdan hem de askeri ve istihbarat operasyonları açısından İran'a yabancı ve uzaktır. Stratejik ilgi alanının dışında kalmış olması nedeniyle İran'ın burada yerleşik çıkarları yoktur. Dolayısıyla Kararlı Fırtına Operasyonu, İran'ın çıkarlarına yönelik doğrudan bir tehdit olarak görülmemiştir. Bu nedenle, İran operasyon karşısında büyük ölçüde tepkisel bir politika izlemiştir. ○

Yrd. Doç. Dr., ORSAM Danışmanı, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi